

MAGYARKANIZSA* - EGY MODELL A FEJLESZTÉSRE

Kanizsán egy napot sikerült eltöltenem 2001 nyarán, a Tiszán éppen horgászversenyre készültek, s a – lehet, hogy csak átmenetileg – Művészetek Házának nevezett intézmény legfelső szintjének, tornyocskák közötti irodáinak belső vakolása folyt.

Az épülő színház ürügyén ismerkedtem meg néhány emberrel Kanizsán. A Tisza partján az étteremben, ahol a halászlét ettük, sajnos már nem volt velünk az Ifjúsági Szövetkezet igazgatója, akinek a számlájára ebédeltünk, aki a kanizsai kultúra fő mecénása, vállalata pénzéből a kultúrára annyit biztosít, amennyit csak az általa jól vezetett cég elbír, aki a kultúrára hiányzó további pénzek megszerzésében – az utána járást is beleértve – az első ember, aki a fiataloknak nem csak munkaalkalmat, de kötődésen alapuló jövőlehetőséget is kínál, s akinek a barátsága a kanizsai magas kultúrában élők és tevékenyek számára az elismerő-ösztönző érzelmi szálakat is jelenti. Ő Bálint Zoltán, volt birkózó, a Jugoszláv Birkózószövetség elnöke, kulcsfigura a kanizsai értelmiségi magban, amely által Kanizsa fejlesztésre predestinált jelene meghatározott.

A Tisza-parti ebéd volt a látogatás csúcspontja. Addigra már végigjártuk-végignéztük a 89-ben felépült moziból a jugoszláviai háborús években épült színház részeit. A zsinórpadról és egyéb technikai felszereléseit, no meg a legkülönbözőbb függőnyeit még nélkülöző, s ezért óriási színpadot. Az épületek közötti belső udvart, mely a színházba vezető belső térré, mint terv már a mindentmozgatók rendelkezésére áll.

Ültünk a halászlé mellett, a halcsontok mellett, ültünk a Tisza partján, és hallgattuk a tiszavirágzásról mesélő mondatokat, a mindent felülmúló tavalyi évet, amikor a ciánmérgezés miatt a kanizsai Tiszán sose volt a tiszavirágzás, meg is örökítették filmen, egy tudományos filmfesztivál bemutatóján szerepeltették is, mint kitudódott videofelvétel oda is adják a Kanizsára annak kultúrája miatt látogatóknak, illetve közöltük azoknak, akik kellőképp érdeklődőeknek látszanak.

A Tisza a látogatás napján erős sodrású volt, nem ajánlották kiválóan jó úszási készség híján a benne való fürdést.

*Nem Magyarkanizsa, hanem Kanizsa a település helységneve Jugoszláviában, Szegedtől délre, határközelben. A címben azért használom a Magyarkanizsa elnevezést, hogy egyértelművé legyen, nem a magyarországi Nagykanizsa helyett szerepel Kanizsa. Megtehetem ezt talán annál is inkább, mert a név szerepel „Ő vagy Magyar Kanizsa”-ként Fényes Elek-nél, az 1848. évi lakosságszám adatainál. Kanizsához képest a Tisza túlsó partján fekszik Törökkanizsa. Ez elötagját a törökök alóli későbbi felszabadulásának köszönheti. Mindezek közkinccsé tétele egy 1995-ös kanizsai kiadványnak köszönhető. Címe: *Kanizsa monográfiája I. Történeti rész Az ősidőktől 1848-ig I. kötet.*

A horgászverseny szervezője a Tisza-parti étterem átellenben levő asztalához várta a versenyzőket, közben oda-odaült hozzánk, megkaptuk tőle az egész napos programról szóló meghívót, s az asztalbeszélgetés még a helyi tévének készülő filmfelvételekről való megegyezést is elbírt.

Nézem a meghívót, egyik feléről, másik feléről, innen magyar, onnan szerb. Kanizsa, ez a 13 ezer körüli lakost számláló, csaknem színmagyar kisváros, mely az ottani meghatározások szerint község, a horgászversenyről a meghívóját két nyelven adja ki, ahogy a kulturális intézmény minden kiadványát is két nyelven jelenteti meg, kétnyelvűek a folyóiratok, az irodalmi is. Mert Kanizsának, Szegedtől húsz kilométerre, lakosságszáma ellenére – az egyéb kultúrával is foglalkozó intézményein kívül a CNESA* Oktatási és Művelődési Intézményében – amely önkormányzati intézmény 7 millió forint körüli önkormányzati költségvetéssel és 3 és félmillió forint körüli saját bevétellel – kiadási joga és helyi kábeltéves csatorna szerkesztősége van, s nem csak színháza lesz, amit maga épített magának (egy a Makovecz körhöz tartozó kanizsai építés, Tóth Vilmos tervei alapján), és maga oldja meg a felszerelését magának (mert a község akarata hogy legyen, s a pénzt adja rá, hogy legyen), nem csak nemzetközi jazz, improvizatív zene fesztivált szervez évek óta (többek között, mert van egy jazz szakértője), nem csak nagyvárosokat meghazudtolóan magas a könyvbemutatóinak, irodalmi estjeinek a száma, még filmje is készült. Eredeti vajdasági. Címe: Nagyapáti Kukac Péter mennybemenele. Egy bácskai festő rövid élete (1908-1944) mentén csinálta a majdani színház, a Művészetek Háza művészeti vezetője, a helyi tévé főszerkesztője, az évente megrendezésre kerülő nemzetközi jazz, improvizatív zene fesztivál szervezője, művész és a magas művészet helyi értője, s értelmezője, a kanizsai értelmiségi mag másik kulcsfigurája: Bicskei Zoltán.

A Tisza partján, a halászlé mellett otthon van. Nekem meg mellette a Tisza-parti étterembe menet az az élményem, mint volt Varsóban, a szolidaritás forradalmi pillanataiban. Akkor ott mindenki szólt mindenkihez, mindenkinek a véleményére kíváncsiak voltak, s számított. Belekerült a nálunk 56-ot még meg nem élt ember – így jómagam is – abba a közös élménybe, amelynek hiányával nehéz megérteni a nem-mindennapi helyzeteket.

*CNESA néven Kanizsát először egy I. (Szent) László (1077-1095) magyar király nevében kibocsátott oklevél említi. Az oklevéllel a kibocsátó birtokösszeírás formájában megerősíti többek között Salamon királynak (1063-1077), László elődjének a magyar trónon a pannonhalmi benedekrendi, bencés apátság részére tett adományát. Az oklevél eredeti példányát a Pannonhalmi Főapátság levéltárában őrzik. Az oklevél legújabb kiadása Solymosi László gondozásában jelent meg.

Bicskei Zoltánhoz úgy fordultak minduntalan emberek az utcán, úgy szólították meg és beszéltek meg vele dolgokat, és kérdeztek tőle, mint akkor ott, Varsóban. Kanizsán – meg kellett állapítanom – az élet hordja magában a nem-mindennapit. De ez nem lehet ok nélkül. A hangulatos tiszai étteremben Bicskei Zoltán szavai nyomán mindenre magyarázatot lelek, minden érthetővé válik. Ami korábban – míg épületeket néztünk, tervekkel hallgattunk – heroikus erőfeszítésnek tűnhetett volna, most kiderül, hogy mégsem az. Korábban valami Don Quihote-it véltem az építőkben: ők mit se törődnek háborúval, építenek, ők mit se törődnek a mások által használt újonnan nyílt eszköztárral, maguk maguktól magukból adódóan terveznek, és valósítanak meg. Most kiderül, hogy ez itt nem Don Quihote-i, és nem heroikus.

Kanizsán van egy mag, értelmiségi mag, amely magas kultúrát teremtő, a magas kultúrát értelmező, s a magas kultúrával élő, s ezért kisugárzó. Ebből, s nem másból származik az építő erő. S a nem-mindennapiság érzete is, Bicskei Zoltán társaságában.

Mitől lesz Kanizsán színház?

Hogy színházat akar magának egy 13 ezer lakost számláló község, kevéssé következik önmagában abból, hogy Jugoszláviában az önállóságnak, a kezdeményezésnek, a civil szférának, a kultúrához való anyagi támogatásban is megmutatkozó pozitív viszonyoknak hosszasan – ma is jól kamatozó – előléte van. Természetesen ebből is következik. De figyelemreméltó, hogy a kanizsai értelmiség a környezetéhez mérten kiemelkedőnek ítéli meg saját kulturális életét. S azokban a terveiben, amelyek színháza jövőjével kapcsolatosak, partnerei sem gondolják ezt másképp, hiszen miután hivatásos színtársulatot fenntartani Kanizsa nem akar („szerves színházi lét ebben a kis közösségben megoldhatatlan feladat lenne”), hivatásos színházakkal akar kanizsai színházi bemutatót készíteni, amelyre készen állnak úgy az Újvidéki Színház, mint a Szabadkai Népszínház. A tervek szerint a kanizsai bemutató szerződéses, alapítványi támogatással készülő közös műhelymunkában készülne, kamaraszínházi jellegű lenne, s a kanizsai zenei rendezvények tapasztalataiból kiindulva nem csak a község, hanem a tágabb régió (Újvidék, Szeged, Kikinda, Becskerek) közönségét is vonzaná. Kamara előadásaival Kanizsa csereelőadásokat tervez a hivatásos jugoszláv és magyar színházakkal egyaránt. „A saját színpadi előadások, valamint a világhírű JEL Színház közreműködése (vezetője Nagy József, kanizsai származású) megnyitják a lehetőséget színházi előadások cserén alapuló vendégszereplésére, olyan szinten, amelyre egyébként egy ekkora városnak nem volna anyagi fedezete. Már az előzetes várakozásból érezhető, hogy ez Kanizsát a térség kulturális központjává emelheti, amit hagyománya és új színháza miatt méltán megérdemel.”

A Művészetek Háza vázlatosan megfogalmazott elképzeléseiből a következők kerekednek ki:

„Cél: a kultúra erejével az élet minőségének magasabb szintre emelése.

Mód:

– A felfelé húzó minőségi kultúra közös művelése és bemutatása a szűkebb és tágabb régió összes kultúrkörén keresztül.

– A környezet értékeinek felmutatása a tágabb közösség számára. A hangsúly a minőségen, az időtálló és jövőt építő értéken van. Mindez a helyi értékek gyűjtésével és művelésével, az itt élő kultúrkörök (magyar, szerb) által történik, fokozatos kiműveléssel, a helyi értékek egyetemes értékévé emelésével. Mindennek feltétele a hasonló szellemiségű művészekkel, kulturális intézményekkel való együttműködés a kultúrkörök körkörösén táguló régiója mentén.

– A helyi jellegzetességek egyetemes értékű művelése egyúttal a közösség beépülését is jelenti a tágabb külvilágba, az általános emberi, humán értékekbe. Egyszóval: közösségépítés a világgal való egység jegyében.

– A világ értékeinek bemutatása a minőség és az érintettség jegyében.

– A kultúrához elengedhetetlenül szükséges szervezés kibontakoztatása, amely a mindenkor működtető művészek egységességén, szellemi auráján, célkitűzésein és mindenekelőtt emberi minőségén múlik. Ennek érdekében azon művészek, művészi körök, amatőr egyesületek támogatása, amelyek a kultúra minőségének jegyében folyamatosan a kultúra folyamataihoz kapcsolódnak a szűkebb és tágabb régióban. Ezen belül az amatőr és kezdetleges kezdeményezéseknek is helyet adni, megkövetelve tőlük az állandó erőfeszítést a felemelkedésre.

Munkamódszer: A felfelé húzó kultúrtevékenység szervezőköreinek kiépítése.

– Hely biztosítása a meglévő amatőr kultúregyesületek (Ozoray, Szt. Száva, Tisza amatőr néptánc egyesület stb.) számára.

– Új csoportok befogadása.

– A világhírű JEL Színház alkalmi oktatása, műhelymunkái és bemutatói.

– Új színpadi és filmes (video) csoportok kialakítása és működtetése.

– A színpadi csoportok közös műhelymunkája a vajdasági és a magyarországi hivatásos színházakkal – kanizsai ősbemutatókkal.

– A színpadi élethez tartozó díszlet, jelmez- és formatervezés működtetése.

– Hivatásos színházak vendégszereplése (főleg csereelőadások formájában).

– A mozi működtetése.

– Kis- és nagyjátékfilm bemutatók és mini fesztiválok.

– Állandó koncertélet.

– Zenefesztivál (Jazz, improvizatív zene).

– Irodalmi estek.

Művészeti körök bemutatkozásai, vitaestek, stb.

– Állandó tárlatok.

Anyagi háttér:

a. Az épület fenntartása és működtetése: önkormányzati költségvetésből.

b. Technikai fejlesztés:

– adományokból (pl. komplett fénypark a JEL Színháztól)

– a saját erő és a vállalati/vállalkozói szponzorálás összefogása által (Újabbkori kultúrfejlesztési modellek: pl. állandó nézőhelyek, sajátos rendezvények, kiemelt vendégjátékok, előlegezett médiaszereplés stb.)

– pályázatok útján szerezhető pénzekből (minisztériumi, Illyés és más alapítványok által kiírt pályázatok)

c. Amatőr körök működtetése – saját költségvetésükből (a színpad és a többi helyszín rezsiköltségei önkormányzati támogatásból)

d. Színpadi csoportok működtetése

– gyermek és ifjúsági korosztály: önkormányzati támogatásból és szponzorálások segítségével (valamint a művészeti vezető szerződéses biztosítása)

– felnőtt, hivatásos kategória (önálló bemutatók egy-egy előadásra szerződött színészekkel, kooperációban): a szabadkai Népszínházzal és az Újvidéki Színházzal közösen készülő kamara-előadások projektumai/műhelymunkái – a kanizsai részköltségek fedezete: minisztériumi támogatás, 3 alapítvány támogatása és helyi szponzorálás (szállás, ételmezés)

e. Színházak vendégjátéka: minisztériumi támogatás, alapítványi támogatás, cserejátékok, szponzorálás.

f. Nagy József és a JEL Színház műhelyoktatása: önelátó, hasznot hozó.

g. Nagy József és a JEL Színház darabjainak elkészítése és bemutatója: külföldi szponzorok.

h. Film- és video csoport működtetése: szponzorok, alapítványok és az INFO TV támogatásával.

i. Fesztiválok, koncertek, egyéb rendezvények: kisebb mértékben önkormányzati, nagyobb mértékben szponzorálásból és alapítványi pénzekből.”

És a tervek arra a tevékenységre épülnek, ami a CNESA Oktatási és Művelődési Intézményben Sarnyai Károly megbízott igazgató szerény, csöndes, de magabiztos, szívós vezetésével, az ő alázatos munkájával folyik.

A művelődési ház rendezvényeinek 2000. évi adatai:

Rendezvények	a rendezvények száma	nézőszám
irodalmi estek	11	500
hangversenyek	15	3500
filmvetítések	104	5538
filmbemutató	1	740
hivatásos vendégszereplések	2	1250
műkedvelő bemutatók	7	2100
kiállítások	10	400
játszóházak	6	360
jazz fesztivál	1	1000

Tanfolyamaik felnőtteknek (felnőttoktatás) a legkülönfélébb – kívánt – területeken szerveződnek, így: számítógépes ismeretek, idegennyelv, szabó-varró, fodrász, stb.

A közszolgálati tájékoztatást a művelődési ház helyi kábeltéves csatorna szerkesztősége végzi. Az INFO TV Kanizsai körkép címmel a Városi események magazinját sugározza heti 1 órában, amit még egyszer megismétel. A Kanizsai társadalmi események heti 30–50 perces. Kéthetente 40 perces a Potisje Mozaik gazdasági híradó, amit ismételnék is. 20–60 perces a Kultúresemények vagy természetfilmek Kanizsa környékéről. A Színpadi műsorainkból 45–80 perces, a FILM vagy községi eseménybemutató 60–90 perces. Községi sportesemény 60–90 perces, hétfőn ezzel kezd az INFO TV reggel 9-kor, és megismétli délután 5 órakor.

Az INFO TV készítette az *Aracs* című kisfilmet, amely az egri ifjúsági filmfesztivál egyik nagydíját nyerte el 1998-ban. A *Tiszavirágzás* című kisfilmjüket bemutatták a 2001. évi győri Mediawave és a szolnoki Millenniumi Tudományos filmfesztiválokon.

És hogy mitől lesz Kanizsán színház, és a Művészetek Házának elnevezett intézmény mitől működőképes, hogy mi az a modell, ami a fejlesztést biztosítja Kanizsán, láthatóvá válik, ha ismét visszatérünk a művészetek születése tájára, és "a hely szelleméből" kinövő művészetek ott-hont adó világába.

Nagy József és a JEL Színház

Talán mindennél fontosabb elmondani Nagy Józsefről, hogy Kanizsáról került Párizsba, Marcel Marceau-hoz, pantomimet tanulni, s otthagya Marcel Marceaut, hogy táncos legyen, s hogy önálló táncszínházat csináljon, olyat, amiben minden táncos maga is önállóan alkot. Most építkezik Kanizsán, s tervei Kanizsához is kötik, ahogy a kanizsaiakat is őhozza.

A lépések, amelyeket Kanizsáról elkertilve Nagy József megtett, a tanulás stációi voltak. Újvidéken járt képzőművészeti szakközépiskolába (Ahogy Bicskei Zoltán is képzőművészeti szakközépiskolával kezdte tanulmányait Budapesten.), az Eötvös Loránd Tudományegyetemre ment művészettörténet szakra, s azt hagyta ott, mert közben M. Kecskés András pantominkurzusán őstől tavaszig megtanult minden lehetségeset, s M. Kecskés javaslatára Párizsba ment. Ott előbb Marcel Marceau pantomimóráit látogatta két évig rendszeresen, majd Marceau mesterénél, Etienne Decreux-nál is tanult egy éven keresztül. 1985-ös társulat alapításáig előadásokban vett részt, és vállalt kisebb filmszerepeket. A saját társulat Theatre Jel névvel első előadásaként megcsinálta a *Pekingi kacsa* című előadást (koprodukciós partnere a budapesti Székény Színház volt), majd 1989-ig további két előadásuk készült el: *A rinocérosz hét bőre* és *A kormányzó halála*. Nagy József 1989-ben az év koreográfusa lett Franciaországban. Mára társulata – CNN Orleans néven – Franciaország legtöbb utazó együttese.

Nagy József a korábbi kizárólag francia táncosokból álló társulatot magyar tagokkal kezdte bővíteni. Az 1990-es *Comedia Tempio* című előadás 10 szereplőjéből már 8 magyar vagy vajdasági magyar. A Vajdaságból való zene-

kar még tovább növelte a magyar művészek arányát a társulatban.

S ezeken a pontokon fonódik össze a kanizsai értelmiségi mag és Nagy József alkotói elképzelése. Művészi magatartásának szerves része, hogy hozzá hasonló módon élő és gondolkodó társakat találjon, akik a világot úgy értelmezik, s ahhoz úgy közelítenek, ahogy az az övével rokon. És ezeket az embereket a saját szülőföldjén élő művészek között találja meg.

Fontos ez munkamódszere és művészeti elvárásai miatt is. A Nagy Józseffel dolgozó színészek hónapokon keresztül saját életfelfogásuknak és a készülő előadásnak megfelelően olvasnak, olvasmányaikat értelmezik, s figurává alkotják. Nagy József társulatában alkotótársak dolgoznak együtt, a színpadi világ megteremtése érdekében improvizációkból jelenetek épülnek, jelenetvariációkat hoznak létre, s ebben a folyamatban mindenkinek a munkája a saját véleményét tükrözi. Nagy József koreográfus, táncos, színész és rendező, egy személyben. Szétválaszthatatlanok is ezek az ebben a munkában egymást feltételező szerepek. Ahogy a színészi játék, a látvány, a zene is együtt adja a színház – épp ilyen munkamódszer által megalkotható – szerves világát. Mégpedig Nagy József színházában azét a világét, amely a mozdulatok természetes megszületésére épít. Egy ilyen mozdulatsor úgy képes megszületni, ha a tudat lemond a kizárólagosságáról – ahogy ez egyébként minden igazi művészet születésénél így történik –, a mozdulat a test saját energiájából születik, s minden mozdulat az előzőből spontán módon következik. Ekkor a test maga indulhat el a saját útján, s adódik a helyzet az új mozdulatkombinációk születésére. Minden így megszületett mozdulat értelmet nyer, hiszen mindegyik létrejöttét egy megelőző mozdulat idézte elő. Ilyen tudással rendelkezik a járnai tanuló gyerek is, akinek még nem okoz problémát, ha elesik, s ilyen tudásra épül a szeretkezés koreográfiája és a haldokló test tudása.

A test impulzusa vezérel, mielőtt az agy impulzusa létrejöhetne. Az ilyen mozgásból nyert tapasztalat nem csak az agy számára nyújt információkat, hanem ugyanolyan arányban a testnek is. Így születik meg a test tudása, amely még az agy kontrollja előtt újabb impulzusokat képes elindítani. Ez a tudás nem jöhetne létre, ha a test nem kérdezné rá önmagára.

Minden filozófia ott kezdődik, ahol az ember megkérdőjelezi az evidenszt.

És minden művészet is ott kezdődik, amikor a közlés elveszíti egyértelműségét, s kínálja az értelmezések lehetőségét.

Nagy József színpadán a test nyelvként működik a színpadi kifejezés számára. A mozdulatok jeleket képeznek, s létrejön a színpadi beszéd, melynek minden pillanata egy az egész testtől megkívánt reagálási képesség, melyhez előfeltétel a folyamatos nyitottság, a pillanatról pillanatra létrehozott készenlét annak fogadására, ami történni fog, a folyamatos kontaktus a partnerrel, hogy kibomolhassanak a kezdeményezések. Az egész folyamat a bizalomra, a

jól megítélt kockázatra és a felelősségre épül, amelyeket mindenkinek önmagával és a társával szemben is érvényesítenie kell.

Nagy József színháza azt engedi meg, hogy az élmény létrehozzon – ahány néző, annyi – létfelfogás-értelmezést.

Nagy József szülővárosát, ihlete forrását, Kanizsát eddig is műhelymunkája, előadásai helyének tervezte, s most ezt meg is akarja valósítani, majd továbbfejleszteni. Töltekezni akar a helyből, és a hozzá tartozó, érzékeny keresztlül közvetítendő világból.

Kanizsa megteremtette a maga művészet világa által inspirált létét, melyből alkotók és alkotásközeli helyzetben levők egyaránt a maguk mindennapi élettől jól megkülönböztethető pillanataikat élhetik. S ebbe fog beletartozni Nagy József, mert felépült a színház.

Nagyapáti Kukac Péter mennybemenetele

A film a víztelen szikesen az ég és föld kettős végteleljenének szorításában szomjazó lelkek nagy nekilendüléseiről szól. Az alföld mitológiájában az erők, szellemek átadásának, továbbélésének furcsa bűvópatakjait követhetjük végig a filmen a legerősebbnek látszó nyomorék összeroppanásán át, a tántorgó, erőtlennek tűnő Kukac felemelkedéséig, a bivalyerős Hangya gazda összetöretetésén át a picinyke lények áradó sugárzásáig – olvasható a film ajánlásában.

Ahogy Ivan Obrenov filmteoretikus látja: A Nagyapáti Kukac Péter mennybemenetele című film az ember fény előtti remegésének örök titkáról szól. A fény útjai kicsik és keskenyek. Ritka kapuk nyílnak rá. Sem a felébredett kiáltása, sem a megszabadult rikoltása e kapukat meg nem nyitja. A belső szabadság útjának nyoma keserű. Sokáig tart, és soha nem hagy el. A fény szikrája minden embertől megköveteli, hogy felemelkedjen a sárból, hogy elinduljon saját szívárványa után, de legalábbis, hogy azt megérintse, ha már az eget el nem érheti. És ez mindig fényes, mindig mély és mindig hallgatag. Szárnyával válaszol, de csak kevés beavatott ismeri fel intését. Ebben a végtelen csöndben karcolja meg az eget a sárból való ember kicsiny kézírása.

A film alkotója Bicskei Zoltán.

Rajta és a kanizsai értelmiségi magon múlik, hogy Kanizsa – az ő szóhasználatukkal élve – a minőségi kultúra által Európát képviseli a világban, melyből egyben töltekeznek is. A kanizsai otthon-élmény – az érzéki telítettségű – a hely szelleme által áthatott művészetben megjelenve arra vissza is hat. Kanizsán a minőségi kultúrával érintkezők otthon-élményt élnek át, s Bicskei Zoltánnak köszönhetően a magas kultúrából mindaz, ami eszerint szelektálódik, értelmeződik is. A hivatalos irodalmi közvélemény által elismert Tolnai Ottó a prózájával ennek ugyanúgy része, mint a nem, illetve kevésbé ismert Konc István költő, akit Bicskei Zoltán hangsúlyosabbnak, meghatározóbbnak tart, mint akár Tolnai Ottót. Mesterének, Dobó Tihamérnak a rajzait a néhai Szóts István filmrendező a nagy japán grafika sikerült lapjaival egyszintűnek tartotta.

Bicskei Zoltán mindent számon tart, ami a vajdaságból nő ki, s általa meghatározott művészet. Tőle tudható, hogy vajdasági vágónak, Morelli Mihálynak köszönhető a Huszárik filmek ritmusa, ami egyben Huszárik filmstílusát adja. S hogy kanizsai a világhírű JEL színház vezetője, Nagy József is. És Nagy József ugyanabból a nézetből kiindulva veszi be a színházába egyre inkább és egyre nagyobb számban a magyar, a vajdasági szereplőket, a vajdasági zenekart, amely az előadásai szerves részét képező zenét szolgáltatja, mint amilyen nézet szerint Bicskei Zoltán épít helyben. A kanizsai leendő Színházban Nagy József meghatározó, kulcsfigura lesz. Műhelygyakorlataival, szellemével. Mint ahogy színházában, a JEL színházban is meghatározó, hogy ő innen származik. S nem csak egy-egy kép tanúskodik róla, ahogy például ténylegesen is megjelenik a színpadon a kanizsai birkózás. A birkózás, amin nem egy kanizsai fiatal életfelfogása formálódott. Sport. Amiben mindent munkával lehet elérni. Küzdősport: ember ember ellen. Megmérettetés. Egy olyan helyen, ahol parasztok élnek. Bácskai parasztok. A munkájukból, keményen. S ahol a munkának becsülete van. Jugoszláviában ma a birkózásban a bajnokcsapat magyar. Kanizsai. Ami megint csak az Ifjúsági Szövetkezet igazgatójának, Bálint Zoltánnak köszönhető. Az egykori birkózónak, a helyi szponzornak, aki tudja, mit tesz, amikor a sportra és a kultúrára áldoz.

Nagy József a kompozíció-egész szempontjai szerint szelektálja a színészei által teremtett mozgássorokat.

Bicskei Zoltán alkot, értelmez, a hely szelleméből születő művészetet tartja számon, és meg is mutatja a világnak, s eközben a művészetből még beviszi Kanizsára azt, ami megérintheti őket. Válogatott, a helyit a helyin kívüli, a helyet tovább inspiráló művészettel találkoztatja össze.

Ilyen maga a – 2001-ben hetedszer megrendezésre kerülő – nemzetközi jazz improvizatív zenei fesztivál. Kanizsán, ebben a tizenhárom ezer lakossal bíró kisvárosban – nevezhetjük mezővárosnak, vagy a hivatalos nevén: községnek – nemzetközi jazz fesztivál. Ahova csak azért nem érkezik meg Sam Rivers szeptember 15-én, szombaton, mert a keddi terrortámadás, ami New Yorkot érte, ezt nem teszi lehetővé. Nem repülhet Európába. Bicskei Zoltánnak biztosítanak az impresszáriók ugyanezért Európában rekedt zenészeket. De a lényeg, hogy Kanizsára épp Sam Rivers jött volna. Őt hívták. Akinek new york-i padlás-koncertjein egy új szemléletmód csfrázott ki a 60-as évek végén, a 70-es évek elején. És akinek köszönhetően – mert felfedezte és támogatta őket – új korosztályok nőttek fel a XX. századi kortárs zene megkerülhetetlen tényezőivé. Ha nem is érkezett meg, a kanizsai főtéren az 1930-as születésű Sam Rivers szemüveges, szaxofonos fekete-fehér fotójával elkészült jazz fesztivál plakátokat veri az eső, fújja a szél.

És máris regék szólnak a francia Fuera Duo nagybőgőséről, Renaud Garcia-ról. S az osztrák Thomas Rothlautnerről, az alt-szaxofonosról.

És hol van szó akkor még a helyiről, s egyben az improvizatív zene pillanatba vetettségének köszönhető épp akkor megszületőről.

Ahogy a Kurina Kornél kvartett zenél – a jelenleg legjobbnak tartott jugoszláv trombitással, a nagyon fiatal Dragoslav Stanislavjevic-csel – az év kanizsai zenei terveit engedi látni. A Kurina família kanizsai zenész família. Legidősebb tagjuk prímás volt. A család szalon zenekarként játszott sokáig Kanizsán. A színpadon gitáron játszó Kurina Kornél zeneszerző is, s miközben kvartettje zenél, apja ősz feje fiatalosan követi a zene ritmusát. Bizonyára ő a nézőtér egyik legértőbb hallgatója.

Bálint Zoltán már a jazz-fesztivál második estéjén késznek mutatkozik rá, hogy tegyen érte: a Kurinákat össze kell szedni egy estére. Nagy alkalom készül: Kurina koncert lesz Kanizsán.

A jazzfesztivál nagy pillanata, amikor a fiatal jugoszláv trombitás együtt játszik a Thomas Rothlautner trióval. Az improvizatív zenében az a szép, hogy arra Rothlautner már csak egy olyat játszhat – ismét trióvá szűkülve – amin még ő maga is elmosolyodik. Így van ez a zenében. S így megy ez Kanizsán. A világ közepén. Csak kell hozzá egy fesztiváligazgató: Bálint Zoltán. Egy művészeti igazgató: Bicskei Zoltán. Egy titkár: Ljubomir Dukic. Aki az Orbis – irodalmi, művészeti és művelődési folyóirat főszerkesztője. Amely lapnak külön számát jelentetik meg a kanizsai nemzetközi jazz fesztiválok alkalmából. S a 2001. fesztiválra megjelenő különszámban ott a Hamvas Béla idézet:

„Délén tudják, hogy az életnek zenének kell lenni, mint ahogy Kínában mondják, az embert a dal ébreszti fel, az erkölcs erősíti meg, és a muzsika teszi tökéletessé.”

Kanizsán az így – a minőségi művészetben – megszülető élmény, s a vele való találkozásban megszülető közös élmény az, ami indukálja a tevékenységet. Kanizsán, a teremtés közös élményében, egymás által elismerten és elfogadottan, a megteremtettel való találkozásban, érzékeken keresztül és az értelmezések által, az ítéletek és gondolatok által kikristályosítva fejlesztő erőt képez a minőségi művészet. Az általa gerjesztett lokálpatriotizmus erő, ami színházat, helyet, embert épít. Az együttlét élménye ebben a művészetben a közösen (és természetesen ahány ember, annyi féleképpen) átél és a közösen értelmezett (az alkotás minősége szerint mind több és több értelmezési lehetőséget kínáló művészetben) minőségi művészet által kínált közös élmény. Ez kiterjesztve, s egyre nagyobb körben, egyre több emberrel – az alkotás, a beavatás, a találkozás egyre bővülő körében, egy erősödő teremtő kör által – Kanizsa elkötelezettségét teremti meg, amely az erejét adja. S ez az erő attól mérhetetlenül nagy, mert a minőség által meghatározott, a művészet minősége által, mely létrehozza.

Ebben a világban már nem a véleménykülönbség, hanem az egyetértés számít értéknek.

A kanizsai politikai pártok mindegyike beletette a maga követ a kanizsai színházba. A kanizsaiak elsősorban

lokálpatrióták, aztán tagjai valamely pártnak. És sajátos arculatú emberek, akik sose éltek erős szabadsághiányban. Nem szoktak hozzá az önállótlan-sághoz, s az ebből következő képességeikhez hozzápárosítják nagy érzéküket a formához, s az újításokhoz.

S nem véletlen, hogy a kultúrát támogató Ifjúsági Szövetkezet a tevékenysége egyik részében ökológiai mozgalmat hirdetett a Tisza menti települések egységgé szerveződése érdekében, hogy védjék a Tiszát. A Tisza Klub Ökológiai egyesületben 11 önkormányzat és 42 civil szervezet dolgozik együtt, hogy a Tisza jugoszláviai folyása mentén biztosítsák az ökológiailag legfontosabb feltételeket. Az egyesület létrehozása a Kanizsai Ifjúsági Szövetkezet vezetőjének, Bálint Zoltánnak köszönhető.

A hely szelleméből születő művészet a hely művészete, az általa keletkező élmény közös élmény, egyben otthon-élmény. A Tiszát védő ökológiai mozgalom az otthon védelme, s ha valójában védelem, annak élménye is. Ezek az élménykötegek – benne a Tisza, hangjaival, illataival, mozgásával, tisztavirágzásával, amelynek érzéki élményeiből a vajdasági művészet is születik, megkülönböztethetően minden más művésztől – a legalkalmasabbak arra, hogy megteremtsek az építés közegét: az egységes akaratot, annak szellemi és anyagi következményeivel együtt, a kellő fizikai erőt, a támogatást eszközökben és pénzben, így a pénzügyi feltételeket, és újra azt a szellemi szférát, amely tovább energiaforrása tud lenni az előzőeknek.

Ahogy a művészet világa lesz a szikes homok világa, a táj, és az azon küzdő, mindent magának köszönhető ember, ebből a világból építkezhet – erejéből merítve – a hely is. S erejét épp ez növeli és sokszorozza meg. Erős lesz, s építeni tudó, aki egyszer már ebben az ugyanabból gyökerező, a művészzel élő világban hazatalált.

Fejlesztés – minőségi művészzel

Miért példaértékű a kanizsai tapasztalt minőségi kultúrával való fejlesztés?

Mert európai. És miközben számtalan módszert kínál Amerika, amely mind a náluk kialakított demokrácián alapul, s azt nálunk is feltételezné, s kísérleteket is tehetünk rá, hogy eltanuljunk belőle egyet s mást, addig nekünk vagy van, vagy lehet az, ami Kanizsán élő és hat. Erre csak Európa mutathat példát Európának.

Amerikának nincs köze a magas művészethez az Európában ismert módon. Az amerikai demokrácia, a jelenlét perifériáján megteremtve a maga alkotásait, nem mutat nagy különbséget alkotásai és a mindennapi életről közölt média-hírei között. Így mindaz, ami e téren átömlik Európába, Európának nem feltétlenül kellene, hogy a kenyere legyen, még akkor sem, ha könnyen emészthető, s ezért sokak számára lehet vonzó.

Amerika büszke lehet a demokráciájára, valóban – mi büszkének lehetünk a művészetünkre, amely nekünk Európában – az elmúlt időkben teremtettekben, mai teremtési lehetőségeinkben, és mindabban, ami az ebből adódó közös élmény és értelmezési lehetőség – a közös kincsünket jelenti.

Magyarországon a magas művészet keveseké, s kevesek is nyertek befogadást többek által elismerten a magas művészetbe. Az a teremtő hatás, amely Kanizsán tapasztalható, Magyarországon is indukálható, ha a kanizsai feltételek adottak.

Ez pedig:

- helyhez kötődő minőségi művészet
- művészet-értők, értelmezők léte
- válogatott minőségi művészet importja
- az ugyanazzal a művészzel élők egymás-értése, s közös élménye
- a kultúra anyagi támogatásának értelmébe vetett hit, és ezen alapuló gyakorlat
- központi támogatás vagy
- gazdaság, amely prosperál és finanszírozni képes a kultúrát.

Magyarországon ma még csak kezdeményeiben található meg a fővárosi (és egyben ezáltal elismert) minősítések melletti művészetet minősítő-értelmező szellemi centrumok, melyek hasonló kisugárzásúak lehetnek, mint a kanizsai.

A modell egy-egy város, egy-egy vidék újrastrukturálódásához vezethetne, melyben újra erősek lehetnének az európai értékek.

